

Tonga

**NGAAHI TU'UTU'UNI (FAKATONUTONU)
KI HE FAKATAU FAKAPULE'ANGA 2019**

NGAAHI TU'UTU'UNI (FAKATONUTONU) KI HE FAKATAU FAKAPULE'ANGA 2019

Fokotu'utu'u 'o e Ngaahi Kupu

Ngaahi Tu'utu'uni

1	Hingoa nounou mo e 'Uhinga' i Lea	5
2	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 8.....	5
3	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 9.....	5
4	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 10.....	6
5	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 11.....	6
6	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 12.....	6
7	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 13.....	6
8	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 14.....	7
9	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 16.....	7
10	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 19.....	7
11	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 29.....	8
12	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 34.....	8
13	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 35.....	8
14	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 38.....	8
15	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 39.....	9
16	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 41.....	9
17	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 43.....	9
18	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 59.....	10
19	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 61.....	10
20	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 62.....	10
21	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 66.....	10
22	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 74.....	10
23	Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 77.....	10

NGAAHI TU'UTU'UNI (FAKATONUTONU) KI HE FAKATAU FAKAPULE'ANGA 2019

LAO KI HONO PULE'I 'A E PA'ANGA 'A E PULE'ANGA 2002

'I hono ngaue'aki 'a e ngaahi mafai kuo foaki 'i he kupu 44 'o e Lao ki hono Pule'i 'a e Pa'anga 'a e Pule'anga 2002, 'oku fa'u ai 'e he Minisita Pa'anga, 'i he loto ki ai 'a e Kapineti, 'a e Ngaahi Tu'utu'uni ko 'eni -

1 Hingoa nounou mo e 'Uhinga'i Lea

- (1) 'E ui 'a e Ngaahi Tu'utu'uni ko eni ko e Tu'utu'uni (Fakatonutonu) ki he Fakatau Fakapule'anga 2019.
- (2) 'I he Tu'utu'uni ko eni, ko e Ngaahi Tu'utu'uni ki he Fakatau Fakapule'anga 2015, 'i hono fakatonutonu, 'oku 'uhinga ia ko e Tefito'i Tu'utu'uni.

2 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 8

'Oku fakatonutonu 'a e Tu'utu'uni 8(4) (a) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono tamate'i 'a e ngaahi lea "\$7,500 kae si'i hifo 'i he \$10,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga ko e "\$20,000".

3 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 9

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 9 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'I he tu'utu'uni si'i (4) lolotonga 'aki hono tamate'i 'a e fika "10" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "11";
- (b) 'aki hono fakahu atu 'a e ngaahi me'a ko eni ko e tu'utu'uni si'i (3) 'i he feitu'u totonu –
“(3) Kuo pau ke 'i ai 'a e 'Ofisa Fakatau Ma'olunga 'a e ngaahi 'Iuniti Fakatau kotoa ke tokangaekina 'a e fakahoko ngaue 'a e 'Iuniti Fakatau mo e kau 'ofisa fakatau.”
- (c) 'aki hono fakafika fo'ou 'a e tu'utu'uni si'i (3) lolotonga ko e tu'utu'uni si'i (4);
- (d) 'aki hono fakafika fo'ou 'a e tu'utu'uni si'i (4) lolotonga ko e tu'utu'uni si'i (5); pea
- (e) 'aki hono fakafika fo'ou 'a e tu'utu'uni si'i (5) lolotonga ko e tu'utu'uni si'i (6).

4 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 10

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 10 (1) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono –

- (a) tamate'i 'o e mahu'inga "\$7,500" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000"; pea
- (b) tamate'i 'a e ngaahi lea "'Iuniti Fakatau (tatau pe 'o e 'Iuniti Fakatau pe 'o ha potungaue aleapau pe 'Iuniti Fakatau Fakatahataha)" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "'Iuniti Fakatau 'o e potungaue 'aleapau”.

5 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 11

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 11 –

- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (1) (a), 'aki hono tamate'i 'o e lave ki he "9(4)" pea fetongi 'aki ia 'a e lave ki he "9(5)"; pea
- (b) 'i he tu'utu'uni si'i (1)(b), 'aki hono tamate'i 'a e mahu'inga "\$10,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000”.

6 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 12

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 12(2)(d) 'o e Ngaahi Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono tamate'i 'o e ngaahi lea "tohi 'o e foaki" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "tohi fakaangaanga 'o e foaki”.

7 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 13

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 13 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (2) 'aki hono tamate'i 'a e mahu'inga "\$7,500" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000";
- (b) 'i he tu'utu'uni si'i (3) 'aki hono tamate'i 'a e mahu'inga "\$10,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000"; pea
- (c) 'i he tu'utu'uni si'i (4) 'aki hono tamate'i 'o e mahu'inga "\$10,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000".
 - (i) tamate'i 'a e mahu'inga "\$10,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$0.000";
 - (ii) tamate'i 'a e lea "kautaha" pea fetongi 'aki ia 'a e lea "fengaue'aki".

8 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 14

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 14 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (1) 'aki hono tamate'i 'o e mahu'inga is "\$10,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000";
- (b) 'i he tu'utu'uni si'i (1)(a) 'aki hono fakahu atu hili 'a e ngaahi lea "potungaue aleapau," 'a e ngaahi lea "fili 'a e founga fakatau,";
- (c) 'i he tu'utu'uni si'i (2) 'aki hono tamate'i 'a e ngaahi lea "hili 'a e fakangofua 'o ha lipooti fakama'opo'opo talamahu'inga 'e he pule 'o e potungaue aleapau" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "'i he ngata 'a e vaha'a taimi tu'u ma'u"

9 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 16

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 16 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono –

- (a) tamate'i 'a e tu'utu'uni si'i (2);
- (b) fakafika fo'ou 'a e tu'utu'uni si'i (3) lolotonga ko e tu'utu'uni si'i (2);
- (c) fakafika fo'ou 'a e tu'utu'uni si'i (4) lolotonga ko e tu'utu'uni si'i (3); pea
- (d) fakafika fo'ou 'a e tu'utu'uni si'i (5) ko e tu'utu'uni si'i (4).

10 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 19

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 19 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (1) 'aki hono tamate'i 'a e ngaahi lea "Kuo pau ke teuteu'i 'e he 'Iuniti Fakatau Fakatahataha 'a e palani fakatau mahino ki he ngaahi aleapau kotoa pe mo ha mahu'inga fakafuofua 'oku laka hake 'i he \$10,000";

- (b) 'i he tu'utu'uni si'i (1) 'aki hono tamate'i 'o e mahu'inga "\$7,500" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000"; pea
- (c) 'i he tu'utu'uni si'i (2)(c) tamate'i 'a e ngaahi lea "Founga fakatau 'oku fokotu'utu'u, 'o fakataua ki he Konga 6 pe Konga 9, mo ha fakamatala ke fakamahino'i" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "ha fakamatala 'o e ngaahi makatu'unga, kapau 'oku 'i ai, 'o pou pou ki he".

11 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 29

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 29(1) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono tamate'i 'o e mahu'inga "\$1,000,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$5,000,000".

12 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 34

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 34 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'i he tu'utu'uni si'i (1)(j) 'aki hono tamate'i 'o e mahu'inga "\$7,500" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000".

13 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 35

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 35(1) (b) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'i he kupu si'i (i) 'aki hono tamate'i 'a e mahu'inga "\$7,500" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000"; pea
- (b) 'i he kupu si'i (ii) 'aki hono tamate'i 'a e mahu'inga "\$7,500" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000".

14 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 38

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 38 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (1), 'aki hono tamate'i 'a e tu'utu'uni si'i lolotonga pea fetongi 'aki ia eni –
 - “(1) Kuo pau ko e fanongonongo 'o e fakaafe ke talamahu'inga pe 'uluaki faka'atā ke kau, 'i he'ene hoko, ke fakaha fakapule'anga 'i ha founga kuo fa'u te ne ma'u 'a e kau talamahu'inga 'e ala kau mo ma'u ha kau talamahu'inga tokolahi fe'unga ke fakapapau'i 'a e fe'au'auhi lelei, kau ki ai –
 - (a) tuku atu 'i he uepisaiti ma'u'anga fakamatala totonu 'i he initaneti, kau ki ai ha uepisaiti kuo fokotu'u 'e he Va'a Fakatau; pe
 - (b) tuku atu 'i ha fotunga tohi fakamitia 'oku tufaki lahi fakalotofonua; pe

- (c) tufaki ki ha founga lesisita 'o e ngaahi lisi 'o e ma'u'anga koloa pe taha 'aleapau langa 'oku tauhi 'o fakatau ki he founga ngaue kuo fokotu'u 'e he Va'a Fakatau; pe
 - (d) 'aki ha ngaahi founga kehe kuo tali 'e he Va'a Fakatau.'; pea
- (b) 'i he tu'utu'uni si'i (2), 'aki hono tamate'i 'o e ngaahi lea "'o 'ikai toe si'i hifo 'i ha pepa ongoongo lea faka-Pilitania 'e ua pe".

15 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 39

- (1) Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 39(3) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –
- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (a) 'aki hono tamate'i 'o e fika "10" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "5";
 - (b) 'i he tu'utu'uni si'i (b) 'aki hono tamate'i 'a e fika "30" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "15";
 - (c) 'i he tu'utu'uni si'i (c) 'aki hono tamate'i 'o e fika "45" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "30";
 - (d) 'i he tu'utu'uni si'i (d) 'aki hono tamate'i 'o e fika "20" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "10";
 - (e) 'i he tu'utu'uni si'i (e) 'aki hono tamate'i 'o e fika "30" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "15"; pea
 - (f) 'i he tu'utu'uni si'i (f) 'aki hono tamate'i 'o e fika "30" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "15".
- (2) 'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 39(4) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono tamate'i 'o e fika "30" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "15".

16 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 41

- 'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 41 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono –
- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (1), tamate'i 'o e fika "5" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "3"; pea
 - (b) 'i he tu'utu'uni si'i (2), tamate'i 'o e ngaahi lea "'aho 'e 2" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "'aho 'e 1".

17 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 43

- 'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 43(3) 'aki hono tamate'i 'a e ngaahi lea "'i he vaha'a 'o e peseti 'e nima mo e hongofulu" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "'a'u ki he peseti 'e tahanima".

18 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 59

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 59(3) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono tamate'i 'o e fika "14" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "10".

19 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 61

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 61 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'i he tu'utu'uni si'i (2)(a) 'aki hono tamate'i 'o e ngaahi lea "fakaongoongo 'i ha pepa ongoongo fakafonua" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "ha uepisaiti ma'u'anga fakamatala totonu 'i he 'initaneti"; pea
- (b) 'i he tu'utu'uni si'i (3) 'aki hono tamate'i 'a e ngaahi lea "hono fanongonongo 'i ha pepa ongoongo fakalotofonua pe fakavaha'apule'anga 'oku tufaki lahi, pea kapau 'oku taau, 'e ngofua ke toe paaki 'a e fanongonongo 'i ha fakamafola'anga fefakatau'aki felave'i pe pepa fakatekinikale pe fakapalofesinale" pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "'a e founga kuo fakamatala'i 'i he Tu'utu'uni 38".

20 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 62

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 62(2) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni –

- (a) 'i he kupu si'i (c) (iii) 'aki hono tamate'i 'o e mahu'inga "\$7,500" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000"; pea
- (b) 'aki hono tamate'i 'o e kupu si'i (c)(v) lolotonga pea fetongi 'aki ia eni –
"(v) koe'uhi ko e ngaahi 'uhinga matu'aki fakatu'upake 'i hono fakamahino 'i he Tu'utu'uni 34(1) (c)".

21 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 66

'Oku fakatonutonu 'a e Tu'utu'uni 66(2) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono tamate'i 'a e mahu'inga "\$10,000" pea fetongi 'aki ia 'a e mahu'inga "\$20,000".

22 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 74

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 74(2)(a) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono tamate'i 'o e fika "14" pea fetongi 'aki ia 'a e fika "10".

23 Fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 77

'Oku fakatonutonu 'a e tu'utu'uni 77(1) 'o e Tefito'i Tu'utu'uni 'aki hono fakahu atu eni hili 'a e fo'i lea "fili" –

“E ngofua ke toe fakaloloa ‘a e vaha’a taimi ko eni ‘aki ha ‘aho ‘e 10 ‘i he loto ki ai ‘a e Mataotao Tau’ataina, ‘i hono tali ‘e he ‘Ateni Seniale, ‘i he me’a ‘e lau ‘oku fiema’u ke fakahoko ai ha tu’utu’uni.”

Fakahoko ‘i Nuku’alofa ‘i he ‘aho **13** ni ‘o **Novema** 2019.

Hon. Tevita Lavemaau
Minisita Pa’anga